

umetnine vendarle svojevrstno življenje. (...) Pomembne umetni-
ne venomer znova kažejo nove
plasti, se starajo, ohlajajo, umira-
jo.« (Str. 97). Strukturalistično-se-
miološka dognanja se razlikujejo
po umeščanju umetnosti med mi-
metična in ontološka določila (Mu-
kařovský, Dufrenne, Morawski). –
Poleg omenjenih so uvrščeni v to
koristno knjigo še Hans Magnus
Enzensberger, Dieter Jähnig, Max
Bense, Walter Benjamin, Henri Le-
févre in Susan Sontag.

Radikalnost pogleda na mo-
derno umetnost ni toliko odvisna
od presenetljivih odkritij kot od
avtentičnosti posameznih stališč
in zlasti od stilistične vrednosti for-
mulacij, kar spet kaže na vzajem-
nost estetske teorije in prakse kot
bitveno usodo modernega umet-
nostnega dogajanja. V skladu s filo-
zofskim historiatom tega proble-
ma (sklicujoč se na Hegla in s te-
matizacijo Schmidta in Dufrenna)
je zastavil svojo razpravo pod sicer
skromnim naslovom *Spremna be-
seda* tudi Janez Vrečko. Komaj pre-
gledno problematiko kategorizira
v tri tipe preloma s tradicijo in s
tem tudi v tri imanentne razdelke
moderne umetnosti: avantgardis-
tični, antiklasicistični, antiestetski.
Vrečko sooča in razločuje gno-
seološki in ontološki princip, pri
čemer se sklicuje na razpravo Du-
šana Pirjevca *Filozofija in umet-
nost*, in tako po svoje sintetizira ob-
sežno razpravljanje. Kakor se lah-
ko strinjamo z njegovim posku-
som, da bi zavrnil Grassijevo tezo o
estetizaciji sveta, ki se slej ali prej
izkaže za razlog človekove odtujit-
ve, se je vendarle treba vprašati,
kaj pravzaprav pomeni ustvarjanje
»zunaj umetnosti«, torej »zunaju-
metnostni« način. Združevanje živ-
ljenja in umetnosti, antiestetskost
kot najvišjo aspiracijo Marxovega
mišljenja o umetnosti najde Janez
Vrečko v procesualni estetiki, o če-
mer govori tudi S. J. Schmidt. Toda
ali ni tako, da sta danes življenje in
umetnost združena bolj kot kdaj
prej? Vsak poskus v tem smislu
vedno znova strmoglavlja zgolj v
teorijo ali pa – na drugi strani – v

netolažilno »estetizacijo« Grassije-
vega tipa.

Peter Kolšek

LOUIS ADAMIČ. – Simpozij. – Symposium.

Glavni urednik Janez Stanonik
*Univerza Edvarda Kardelja v Ljub-
ljani, Ljubljana, 1981*

Zbornik prispevkov, napisa-
nih za mednarodno znanstveno
srečanje, ki ga je jeseni 1981 ob tri-
desetletnici smrti Louisa Adamiča
prirejila ljubljanska univerza, je
večjezičen in zato dostopen širše-
mu, ne samo slovenščine večšemu
krogu bralcev. Večjezičnost je uve-
ljavljena tudi s smotrno reciproč-
nostjo: prispevki, ki so napisani v
jugoslovanskih jezikih (večinoma v
slovenščini, nekaj v srbohrvaščini,
eden v makedonščini), imajo an-
gleške povzetke, angleški prispev-
ki pa slovenske povzetke. S tako
ureditvijo je ohranjena formalna
enotnost, ki je spričo velike vsebin-
ske, disciplinarne in metodološke
razvejanosti zbornika tembolj do-
brodošla.

Potrebo po široko zastavlje-
nem proučevanju pomembnega
ameriškega kulturnega in politič-
nega delavca slovenskega rodu je
narekovalo spoznanje, da o njem
ne vemo dovolj, čeprav je marsikaj
v njegovem delu iz večje časovne
razdalje videti čedalje bolj tehtno.
Janez Stanonik in Branko Djukić
sta v svojih referatih pokazala, da
se o Adamiču ni mogoče povsem
zadovoljivo poučiti niti iz kritičnih
in znanstvenih del, ker jih je bore
malo, niti iz jugoslovanskih in dru-
gih enciklopedij, ki Adamiča ob-
ravnavajo pomanjkljivo ali pa
sploh ne. Trdna podlaga za nadalj-
nji študij in raziskave pa so pred-
vsem bibliografija, biografske in
tekstno kritične oziroma genetske
študije ter kritična izdaja pisem, ki
jih je tudi s pomočjo slovenskih vi-
rov in poznavalcev sestavil Henry
A. Christian, ameriški strokovnjak,
ki se že drugo desetletje ukvarja
pretežno z Adamičem. Za ljubljani-

ski simpozij je Christian prispeval historiat Adamičeve angleške prirredbe in različnih objav Kardeljevega spominskega pričevanja *Boj* (Struggle). – Z nastankom in odmevi nekaterih drugih Adamičevih del se ukvarja še nekaj referentov (S. Orahovac, I. Dolenc, O. Hadžiselimović, I. Čizmić), sicer pa je vrsta etnologov, sociologov, zgodovinarjev, literarnih zgodovinarjev in drugih strokovnjakov prispevala še čez 30 razprav in poročil. Začenjajo se s prikazom Adamičevega rodu, ki ga je zasnoval svobodnjak Adam v 16. stoletju (F. Adamič), popisujejo ljudsko kulturo, način življenja in še posebej ekonomske vzroke za množično izseljevanje, ki je zajelo tudi Adamičev rojstni kraj in njegovo okolico (M. Ravnik, B. Kuhar, R. Genorio, V. Klemenčič), se pomudijo ob Adamičevih pisemenih stikih z domačimi od njegove izselitve v Ameriko do prvega obiska v 30. letih (T. Kurent), pregledno analizirajo njegov odnos do jugoslovanske slovstvene folklore, pravzaprav do zgodovinskih oseb, ki jih je ljudsko pesništvo povzdignilo v narodne junake (M. Stanonik), zlasti obsežno pa pretehtava jo njegova stališča do ameriškega delavskega razreda, delavskega gibanja, industrializacije, socialnega boja, priseljencev in njihove amerikanizacije, druge svetovne vojne, NOB, stare in nove Jugoslavije itd. (R. J. Vecoli, D. Hoerder, A. M. Martellone, M. Sylvers, G. Birnbaum, W. C. Beyer, J. L. Modic, M. Čuljak, T. Telišman, J. Tomšič, M. Klemenčič, S. Nešovič). Vse to dopolnjujejo memoarski prispevki, ki so jih o svojih srečanjih z Adamičem napisali Janko Lavrin, Mile Klopčič, Joža Vilfan in Andrej Kurent. Z gledališkogodovinskega vidika je zanimivo Kurentovo pričevanje o tem, da so *Smrt trgovskega potnika* in še nekaj del Arthurja Millerja in drugih sodobnih ameriških dramatikov igrali pri nas kmalu po osvoboditvi prav po zaslugi Adamičevega posredništva.

Viden delež so prispevali zborniku poleg uvodoma omenjenih tudi drugi literarni zgodovinar-

ji, ki pa večinoma govorijo bolj ob literarnih zadevah kakor o njih. Tako Denis Poniž razpravlja o razmerju med Adamičevim slovenstvom in amerikanstvom, torej o njegovem osebnem pogledu na nacionalno problematiko, kakor se da razbrati iz njegovih literarnih del. Boris Paternu v enakih okvirih ugotavlja sistem vrednot, ki si jih je Adamič ustvaril na poteh med staro in novo domovino in jih izpovedoval v svojih knjigah. Paternujevo pozornost priklepa med temi vrednotami zlasti smeh s svojimi različnimi odtenki, značilnost, ki jo je opazil in razčlenjeval v eseju *Adamič in slovenstvo* že Oton Župančič. Zaradi tega je smeh kot posebno opazen Adamičev simbol tudi predmet obravnave Franca Zadravca, ki opisuje Župančičeve poglede na Adamiča in se pri tem spet ustavlja ob izseljenstvu in z njim povezanem narodnostnem čustvovanju. Narodnostne in izseljenske problematike ni mogel obiti niti Dragi Stefanija, ki popisuje prikaze Makedonije v delih Louisa Adamiča in Stojana Hristova, ameriškega pisatelja makedonskega rodu. Drago Druškovič išče stičišča in razlike med Adamičem in Prežihovim Vorancem ter ugotavlja, da sta imela podobne poglede na marsikatera družbena in politična vprašanja, povsem različne pa na probleme izseljenstva in na pisateljevanje: »Tako se je Prežih poglobljaj v slovensko narodnostno vprašanje, agrarno reformo in kmečko vprašanje sploh, Adamič pa v ameriško vprašanje in delavsko gibanje« (str. 311), kar se seveda kaže v tematiki in v celotni zasnovi njunih knjig. – Rose Mary Prosen se ukvarja s problemom romantičnega junaka v Adamičevih romanih *Vnuki* in *Zibel življenja*, a tudi pri tem se izkaže, da gre bolj za problem socioloških tez in idej kot za ustroj romana.

Z literarno problematiko Adamičevega pisateljskega opusa se neposredno ukvarjajo samo trije avtorji. Jerneja Petrič želi pokazati protislovnost Adamičevih pogledov na pisateljevanje in ugotavlja,

da se je v začetku svoje poti sicer ukvarjal z različnimi literarnimi zadevami, vendar njegov »interes za 'čisto' literaturo nikoli ni bil posebno velik« (str. 121), od l. 1930 »je bilo že bolj ali manj jasno, da ne kani postati pisatelj – fabulist« (str. 120), v poznih tridesetih letih pa so bila njegova zanimanja že »močno zožena na področje dokumentarno-informativnega aktualnega pisanja« (str. 121), tako da se je takrat »pri pisanju svojih del vedel kot časnikar, ki mora bralcem v kar v najkrajšem času posredovati kar se da popolno informacijo« (str. 123). Tako se avtorici obetajoča izhodiščna ugotovitev, da »pri prelistavanju Adamičevih del često opazimo, kako sredi pisanja o povsem konkretnih stvareh /.../ nepričakovano preskoči na čisto teoretično področje« (str. 119), izteče v simplificirano in zato neustrezno oznako: »Njegova dela, tista, ki jih je sam najbolj cenil, so v bistvu zbirka časniških vestí.« (Str. 123). – Mirko Jurak povzema iz svoje raziskave razmerja med leposlovnimi in neleposlovnimi elementi v Adamičevih avtobiografskih romanih drugače sklepe. Potem ko se opre na tezo, da je avtobiografski roman po svoji osnovni usmerjenosti umetniško delo z estetsko vrednostjo, analizira pisateljsko tehniko v izbranih odlomkih nekaterih Adamičevih besedil in presodi, da so njegovi avtobiografski romani *Smeh v džungli*, *Rojakova vrnitev* in *Zibelka življenja* pomemben prispevek k razvoju te literarne zvrsti. – Najbolj kompleksno in temu primerno prepričljivo analizira vprašanje Adamičeve literarne kvalitete v svojem »poskusu razumevanja« Ivo Vidan. Ta ugotavlja, da je gonilo Adamičevega pisanja spoznavanje Amerike in svojega razmerja do nje, povezanega z osebno in splošno problematiko priseljencev. Pri tem je imel Adamič večje literarne ambicije, kakor bi se dalo soditi samo po njegovih izjavah. Ni mu šlo namreč le za natančno poročanje o stvarnem dogajanju, saj je realna dejstva in osebe v svojih delih večkrat preobli-

koval in prenašal, dodajal pa jim je tudi povsem izmišljene. Vidan ima že *Smeh v džungli* kljub navidezni ohlapnosti in odprtemu koncu za zelo skrbno zgrajen roman (str. 146). Adamičeva proza se mu nasploh zdi jasno zasnovana, spretno in živahno napisana, fabulativno zanimiva, pač pa so osebe v njej preveč statične in nerazvite, da bi lahko dobile simbolično razsežnost, ki jim jo je avtor hotel dati. Adamič se je torej tipaje približeval velikim temam, ni pa jih znal literarno ustrezno obdelati, uporabljal je nekonvencionalne, moderne postopke, ni pa jih tako razvil, da bi se njegova dela lahko uvrstila v veliko literaturo.

Na novo zbrano gradivo in analize ljubljanskega simpozija torej pri Adamiču kot literarnem avtorju niso pokazale doslej prezrtih ali nerazumljenih odlik, pa tudi ne neutemeljenega precenjevanja, zaradi česar bi ga bilo potrebno bistveno prevrednotiti. Prevrednotenja, namreč večjega priznanja, pa so spričo novih dognanj in osvetlitev bile potrebne in deležne Adamičeve sociološke ideje in spoznanja, pa tudi njegovo politično in kulturnoposredniško delo.

Majda Stanovnik

**Roman Jakobson:
SELECTED WRITINGS III
POETRY OF GRAMMAR
AND GRAMMAR OF POETRY
Edited by Stephen Rudy
Mouton, The Hague, Paris,
New York, 1981**

Komaj desetina obsežnega Jakobsonovega opusa (54 naslovov) je zajeta v tretji knjigi njegovih izbranih spisov, pa vendar moramo ugotoviti, da je prav s temi načelnimi in manifestativnimi spisi odločilno prispeval k formiranju nominativne vede o literaturi. Jakobson je sam večkrat uporabil termin literarna znanost (*science of verbal art*), pod čemer je razumeti tudi njegove pričujoče raziskave iz teoretične in praktične poetike, katero je 1958 definiral kot disciplino.